

Lunds Universitet
Historiska Institutionen
HISA22
Seminarieledare Marie Lindstedt-Cronberg
HT2015

Konsten att umgås

En studie om råd till män i rådgivningslitteratur från det sena 1800-talet

XXXXXX

Innehållsförteckning

Inledning	1
Uppsatsens tematik.....	1
Syfte och Frågeställning.....	1
Forskningsläge	2
Källmaterial, källkritik, metod och avgränsning	3
Källmaterial.....	3
Källkritik	4
Avgränsning	5
Historisk bakgrund	6
Rådgivningslitteraturen	6
Egen undersökning med analys	7
Umgänge med människor i allmänhet.....	7
”Den goda tonen”	7
”Den unge mannen”	10
”Konsten att umgås”	11
”Sättet att vara”.....	14
”Goda råd till ungdomen”.....	15
Umgänge med kvinnor	17
De allmänna rådgivningsböckerna	17
”60 Kärleks-Paragrafer”	18
”Tillförlitliga anvisningar”	19
Skillnader och återkommande råd	20
Sammanfattning och slutsatser	22
Sammanfattning.....	22
Svar på frågeställning	23
Käll- och litteraturförteckning.....	24
Tryckta källor	25
Litteratur/Annat	25

Inledning

Uppsatsens tematik

I alla tider har det funnits normer och förväntningar på hur människor ska uppföra sig för att ses som goda individer och bli accepterade av samhället. Dessa regler har inte varit lika för alla genom århundradena. Vad som förväntats av en man har ofta inte förväntats av en kvinna, och vice versa. Förutom könet kunde faktorer som ålder, religion, klass och arbete alla spela en roll för samhällets förväntningar på en individ. 1800-talets Sverige, då det svenska ståndssamhället fortfarande stod intakt, var inget undantag för detta. Samhället försökte på olika sätt forma människor till goda och värdefulla medborgare. Ett av dessa var det vi idag kallar rådgivningslitteratur och vett och etikettböcker. Under 1800-talet publicerades en mängd av dessa böcker. Den som ville och hade råd kunde vända sig till dessa böcker för att få rådgivning om social interaktion. Böckerna kunde vända sig till både män och kvinnor och ge råd och förslag i många ämnen. Exempelvis kunde en bok ge råd om hur en yngling skulle stå emot sina passioner och på så vis bli en god och moralisk man. Det kunde handla om hur en man skulle klä sig eller så kunde det vara råd om vad en kvinna skulle leta efter hos en potentiell make.

Diskussioner om genus och könsroller är ett ämne som diskuteras allt flitigare, inom och utanför Sverige. Efter att ha läst ett antal artiklar och böcker om genus väcktes ett starkt intresse för ämnet inom mig, speciellt när diskussionen kretsade kring förväntningar på män, manliga normer och manlighet. Vad har tidigare generationer av människor ansett att en man ska göra och inte göra i en viss situation? I denna uppsats tänkte jag undersöka de råd rådgivningsböckerna gav till de manliga läsarna, vad de försökte uppmuntra och vad de försökte avskräcka. Genom att läsa dessa böcker kan vi skapa oss något av en uppfattning om hur män förväntades bete sig i det svenska samhället.

Syfte och Frågeställning

Syftet med denna uppsats är att undersöka vilka råd rådgivningslitteratur från det sena 1800-talet gav män, hur han enligt litteraturen skulle uppföra sig. Hur ansåg rådgivningslitteraturen att en man skulle bete sig? Jag vill veta hur han skulle bete sig för att ses som en god man, vad han skulle göra och inte göra i olika sociala situationer, hur

han skulle behandla olika sorters människor. Utifrån detta syfte vill jag ha svar på följande frågor:

- Vilka allmänna råd ger rådgivningslitteraturen till män om umgänge med andra människor?
- Vilka specifika råd ger rådgivningslitteraturen män om umgänge med kvinnor?
- Vilka skillnader finns det emellan rådgivningsböckerna? Finns det vissa råd som återkommer upprepade gånger i böckerna? Finns det vissa råd som sällan dyker upp i litteraturen?

Forskningsläge

Män och manlighet, även om det inte är ett lika väl utforskat ämne som kvinnliga normer, är ett tämligen väl utforskat. Dock visade det sig utmanande att hitta arbeten och forskning som till större del koncentrerat på rådgivningslitteratur. Jag har dock lyckats hitta två avhandlingar som varit väldigt värdefulla för denna uppsatts.

Det första arbetet är avhandlingen *Den goda tonen och den sanna belevnheten: en studie av etikettbokslitteraturen under 1800- och 1900-talet*, från 1975, skriven av Eva Björkman vid Lunds Universitet. I avhandlingen undersöker Björkman vilken kultur författarna till etikettbokslitteraturen och deras läsare tillhör, samt etikettböckernas förändring under 1800- och 1900-talet.¹ Björkmans frågeställning om etikettbokslitteraturens förändring är ytterst relevant för denna uppsatts, även om Björkman undersöker denna förändring under en längre tidsperiod än detta arbete. Som slutsats menar Björkman att etikettböckernas innehåll inte varit oförändrat från 1800-talets början in i 1900-talet, utan att vad författarna har ansett vara viktigt att lära ut har till stora delar förändrats och att värderingarna i om vad som är viktigt i etikett har förändrats. Dock har vissa ämnen bibehållits, t.ex. reglerna kring hur man hälsar eller beter sig vid en presentation, förmedlats i böckerna under hela 1800-talet. Ett ämne som Björkman menar sällan behandlats av 1800-talets författare av rådgivningslitteratur är umgänge och vardag i en offentlig miljö, som dock börjar behandlas mer under det tidiga 1900-talet. Ett annat ämne som Björkman menar sällan behandlas i etikettlitteraturen före det tidiga 1900-talet är livets högtider.²

---

¹ Eva Björkman, *Den goda tonen och den sanna belevnheten: en studie av etikettbokslitteraturen under 1800- och 1900-talet*, Lund, 1975, s. 1-2.

² Björkman, s. 42-43.

Ett annat arbete som ligger denna uppsats nära är David Tjeder's doktorsavhandling *The power of character: Middle-class masculinities, 1800-1900*, från 2003. David Tjeder, forskare vid Stockholms Universitets historiska institution, har i sin doktorsavhandling studerat diskussioner om män och manlighet som fördes under 1800-talet, hur relevanta kvinnor var till diskussionen, vilka sorters män som inte ansågs vara "riktiga" män, samt hur maktklyftan mellan män, kvinnor och män som inte ansågs vara manliga rättfärdigades.³ Som källmaterial använder Tjeder fyra sorters källor: erotika, illustrationer, självbiografier och rådgivningsböcker, av vilka de två sistnämnda används mest.⁴ Tjeder har kommit fram till att ett ämne som diskuterades väldigt flitigt i rådgivningslitteratur och självbiografier från 1800-talet var passioner, alltså svagheter och frestelser. Två passioner som enligt Tjeder ständigt varnades för var drickandet och spelandet. Kunde en yngling inte kontrollera dessa, och andra passioner, skulle han aldrig bli en riktig man. Om de dock lyckades, skulle de nå manlighetens högsta punkt och förvärva karaktär. En man med karaktär var en riktig man, herre över sina passioner. Tjeder menar även att eftersom medel-klassen under 1800-talet önskade efterlikna adeln, skrev författarna av rådgivningslitteraturen detaljerat om konsten att behaga, om hur man skulle uppföra sig och tala.⁵ Tjeder kom även fram till att en gift man stod som ett starkt ideal genom hela 1800-talet.⁶

Förutom dessa har även den Riksdagens varit användbar för denna uppsatts vid ett tillfälle.

Källmaterial, källkritik, metod och avgränsning

Källmaterial

För att få svar på mina frågor har jag studerat sju vett och etikettböcker. Fem av dessa är böcker som är riktade till antingen män eller bägge könen och ger allmänna råd om beteende i olika sociala situationer med människor. Förutom dessa har jag även inkluderat två böcker som ger råd om hur en man skulle bete i umgänge med kvinnor. Även om de mer allmänna böckerna förvisso ger ett fåtal specifika råd om umgänge med kvinnor kände jag att det var nödvändigt att inkludera minst ett par böcker som exklusivt behandlar umgänge med kvinnor.

---

³ David Tjeder, *The power of character: Middle-class masculinities, 1800-1900*, Stockholm, 2003, s. 20-23.

⁴ Tjeder, *The power of character: Middle-class masculinities, 1800-1900*, s. 24.

⁵ Tjeder, *The power of character: Middle-class masculinities, 1800-1900*, s. 289-292.

⁶ Tjeder, *The power of character: Middle-class masculinities, 1800-1900*, s. 274.

Följande böcker är de mer allmänna rådgivningsböckerna som kommer att granskas i denna uppsats:

Verardi, Louis. Pierre Botard. *Den goda tonen och den sanna belevnheten. Säker vägledare att rätt skicka sig inom sällskapslivet och i alla våra förhållanden*. Översättning från franskan av Lars Aug. Malmgren. 1859. Stockholm. 88 sidor.

Guest, William. *Den unge mannen vid hans inträde i lifvet*. Översättning från engelska av M. Wester Bilder. Publicerades 1867, svenska översättningen 1872. Stockholm. 65 sidor.

Konsten att umgås eller erforderliga egenskaper hos en yngling för att blifva älskad och högtaktad i verlden. 1874. Linköping. Ny upplaga. Översättning till svenska av Ernst von Holme. 100 sidor.

Sättet att vara, eller etikettens fordringar för herrar och damer. En fullkomlig ledning i sällskapslivet. 1879. Stockholm. Översättning från den sjätte engelska upplagan. 32 sidor.

Flink, August. *Goda råd till ungdomen*. 1886, Stockholm. 25 sidor.

Följande böcker behandlar umgänge med kvinnor:

Åke L-h-m. *60 Kärleksparagrafer för herrar, som vilja göra lycka hos damerna*. 1876, Stockholm.

J. R., Liebesheim. *Tillförlitliga anvisningar och råd för giftaslystna unga män som önska sig en i alla afseenden god, älskvärd och förståndig hustru*. 1878, Stockholm

Källkritik

Ett potentiellt problem med vett och etikett böckerna är att utan att veta hur populära böckerna var och hur väl de sålde kan vi inte vara helt säkra på hur de råd som beskrivs i böckerna mottogs av det svenska folket. Det är möjligt att vissa av böckerna som granskas i denna uppsats inte fick något större genomslag i Sverige och således inte kan anses ge oss en bild av hur män råddes bete sig för att bli goda män i Sverige under 1800-talets andra hälft. Ett annat potentiellt problem med källmaterialet är det faktum att en del av rådgivningsböckerna som granskats här ursprungligen är från andra europeiska länder, översatta till svenska. Viktiga detaljer som var närvarande i originalet kan ha förlorats i översättningen eller missuppfattats. Vi bör även komma ihåg att olika författare kommer att ge olika råd. Vissa av de råd som ges i de böcker jag granskar kan vara unika för den boken och inte något som dyker upp i merparten av rådgivningslitteraturen.

Jag har försökt att använda de första upplagorna av de vett och etikettböcker jag valt. Dock har det blivit nödvändigt, efter att det blev tydligt att utbudet av material inte var fullt så rikt

som man kunnat önska, att inkludera senare upplagor, för att förhindra att antalet böcker som granskas blir för litet. Detta innebär förstås att råden som granskas från exempelvis 1859 kan vara utdaterade och inte fullt representativa för hur män förväntades agera vid den tidpunkten.

Avgränsning

När mitt sökande efter material började, då frågeställningen fortfarande var något vag, hade jag för avsikt att undersöka vett och etikett böcker från hela 1800-talet. Efter en diskussion med min handledare och efter att min frågeställning blivit klarare valde jag att avgränsa mig till att undersöka böcker utgivna under perioden 1850-1900.

Min första fråga var vid starten av uppsatsens skrivande följande: ”Vad var en man i borgerlighetens ögon under det sena 1800-talet?” Efter en viss tid insåg jag att frågan var alltför vag och att jag, efter att ha gått igenom en del av materialet, troligen inte skulle kunna besvara frågan. Efter en del av fundering och diskussion med min handledare valde jag att ändra min frågeställning till ”vilka allmänna råd ger rådgivningslitteraturen till män om umgänge med andra människor”, en mer avgränsade fråga som har större chans att kunna bli besvarad utifrån mitt källmaterial. Jag valde även att ta bort min tredje fråga, ”Hur förändrades råden som gavs i rådgivningslitteraturen”, och ersätta den med; ”Vilka skillnader finns det emellan rådgivningsböckerna? Finns det vissa råd som återkommer upprepade gånger i böckerna? Finns det vissa råd som sällan dyker upp i litteraturen?” Det blev nämligen tydligt för mig att jag inte skulle kunna få svar på den ursprungliga frågan, då jag granskar ett väldigt litet antal böcker. Att göra en bedömning om hur rådgivningslitteraturen förändrades under det sena 1800-talet, baserat på vad jag observerar i sju stycken böcker, helt enkelt inte var möjligt.

Då rådgivningsböckerna, speciellt de längre böckerna, täcker en stor mängd ämne och jag har valt att fokusera på råden som ges om umgänge med människor, måste vissa saker falla bort under min undersökning. Jag kommer exempelvis inte att behandla vilken sorts tandborste som anses vara den bästa eller vilken sorts skodon som är den optimala. Fokus kommer att ligga på råden som ges om umgänget med människor, dvs. sådant som hälsningar och artighet.

Metod

I denna uppsats kommer jag att göra en kvalitativ textanalys av den rådgivningslitteratur jag valt ut. Jag kommer att granska vad de råder män att göra i olika situationer och med olika människor. Jag har delat in informationen i tre kategorier som jag kommer att undersöka, en i taget. Den första kategorin är råd om umgänge med människor i allmänhet, då jag, i kronologisk ordning, tittar på vad rådgivningslitteraturen råder en man att göra i umgänget med andra människor. Den andra kategorin är råd om umgänge med kvinnor, då jag först undersöker vilka råd de allmänna böckerna ger läsaren när det gäller umgänge med kvinnor. Efter det undersöker jag vad de böcker som fokuserar på umgänget med kvinnor har att säga. Till sist så undersöker jag skillnaderna mellan de allmänna böckerna, vilka råd som upprepade gånger dykt upp i böckerna och de råd som mer sällan dyker upp i litteraturen.

Historisk bakgrund

Rådgivningslitteraturen

År 1850 stod det svenska ståndssamhället fortfarande intakt. De fyra stånden bestod av adeln, prästerskapet, borgarna och bönderna. I detta samhälle var det viktigt för människor att föra sig på samma vis som andra inom sitt stånd. De från ett visst stånd klädde, talade och betedde sig på ett sätt som var passande för sitt stånd.

Under 1800-talets andra hälft kom dock stora förändringar till Sverige. År 1865 avskaffades den svenska ståndsriksdagen.⁷ En liten men mäktig medel-klass växte fram. Denna klass passade inte i något av de fyra stånden och bestod bl.a. av akademiker, författare, journalister, lärare, läkare och statstjänstemän. För denna klass, i och utanför Sverige, skulle 1800-talet bli något av en gyllene ålder. Sakta men säkert började kompetens gå före titlar och släkt vid tillsättandet av ämbeten. Snart började adelns monopol på högre ämbeten försvinna, samtidigt som de förlorade sitt innehav av land. Medel-klassen blev allt större och mäktigare, på adelns bekostnad. Samtidigt började medel-klassen att allvarligt reflektera över sin egen identitet. Speciellt maskulinitet och sexualitet var ämnen som medel-klassen hade ett stort intresse för. Deras intresse för detta blev med tiden en viktig del av deras självdefiniering⁸. Medel-klassen började även använda adelns etikett som en förebild för sitt eget uppträdande och etikettböckerna var ett verktyg att lära ut denna nya roll för den som tidigare varit en del av en

---

⁷ <https://www.riksdagen.se/sv/Sa-funkar-riksdagen/Fragor--svar/Riksdagens-historia/Nar-avskaffades-standsriksdagen/?sid=67288>

⁸ Tjeder, *The power of character: Middle-class masculinities, 1800-1900*, s. 30-31.

annan social miljö⁹. Rådgivningslitteraturen var ett verktyg för att stiga i samhället. Författarna till vett och etikettböckerna skrev således detaljerat om konsten att behaga, om passande kläder för olika situationer, om att umgås och tala¹⁰.

Under 1800-talet producerades en stor mängd vett och etikettböcker. Rådgivningsböckerna kunde köpas av vem som helst som hade råd men var tydligt riktad till medel-klassen. Större delen av rådgivningslitteraturen skrevs också av medel-klass män. Ett visst antal skrevs av präster men majoriteten författades av män som tillhörde medel-klassen. Dessa medel-klass män var dock ofta utlänningar från England, Frankrike eller Tyskland. De svenska versionerna producerades ofta endast efter det att ursprungsversionen fått flera nya upplagor, efter att utgivare och översättare vägt intresse och den ekonomiska vinsten av att publicera verket. Det var mer ekonomiskt lukrativt för utgivare i Sverige att publicera översatta versioner av utländska verk, då de inte behövde betala royaltyer till en utländsk författare, vilket de dock behövde betala till en svensk författare. En rad olika ämnen kunde behandlas i rådgivningslitteraturen, från äktenskap till den svenska ungdomens situation, hur man skulle få en manlig karaktär, till övergången från ungdom till vuxen.¹¹

Egen undersökning med analys

Umgänge med människor i allmänhet

”Den goda tonen”

Den första rådgivningsboken jag kommer att behandla är *Den goda tonen och den sanna belevnheten, säker vägledare inom sällskapslivet och i alla förhållanden*, som skrevs av Louis Verardi och Pierre Botard, översatt från franskan av Lars Aug. Malmgren och tryckt i Stockholm 1859.

I boken, som går igenom många olika aspekter av umgänge och etikett, är två saker mest återkommande: att läsaren ska vara väldigt artig och hövlig, dock inte extremt så, samt att de ska noga rätta sig efter rangordningen i samhället.

---

⁹ Björkman, s. 9.

¹⁰ Tjeder, *The power of character: Middle-class masculinities, 1800-1900*, s. 291.

¹¹ Tjeder, *The power of character: Middle-class masculinities, 1800-1900*, s. 24-26.

Boken inleds med en förklaring om vad belevnhet är. Enligt boken är belevnheten ett uttryck av en människas moraliska och hjärtliga godhet. Belevnheten kan inte existera utan godhet, moral, välvilja och en viss känslighet. Den är grundad på kärlek, en lust mot behaga, att göra sig omtyckt. Boken råder läsaren att vara artig och tillmötesgående med alla, då den menar att det är bättre att bli älskad än hatad. Läsaren råds att vara så god och älskvärd mot andra såsom de själva vill bli behandlade, att vara artig emot alla, att vara klok, diskret och tillbakadragen, att alltid ställa sig i skuggan och låta andra glänsa.¹²

Detta beteende, att man bör vara omåttligt ödmjuk, god, artig och hövlig, betonas genom hela boken. I majoriteten av de sociala situationerna som behandlas råder boken läsaren att vara omåttligt artig, försiktig, god, hövlig och ödmjuk. Denna anda har satt sin prägel på hela bokens innehåll och de råd den ger. Även mot elaka människor råder boken läsaren att vara fördragsam.¹³ Om detta uppförande leder till att man själv framstår i dåliga dager eller orättvisa, spelar det ingen roll. Exempelvis råds läsaren, i bokens sektion om umgänget med vänner, att;

Du kan tala med din vän så mycket du vill om dina fel, men tala aldrig med honom om hans, så vida du icke vill förlora hans vänskap för alltid.¹⁴

Boken varnar dock för att överdrift i allt är fel. Överdrift i hövlighet kan även det vara fel, då det kan leda till ”låg slafviskhet”. Man skall aldrig vara hövlig till den nivån att det blir löjligt.¹⁵ Boken uppmanar ofta läsaren om detta; att man inte ska vara för mycket av något. Inte för mycket åt ett håll men inte för mycket åt ett annat håll heller. Läsaren skall vara god och följa god etikett, menar boken, men inte gå överstyr med det. I en sektion om uppriktighet skriver författarna så här;

Uppriktigheten består uti att alltid säga sanningen, men icke alla sanningar. När ni säger åt någon en sanning som kan göra honom ondt eller såra hans egenkärlek, är ni icke uppriktig, utan rå och indiskret. Såra aldrig någon människas egenkärlek, om ni icke vill förskaffa Er en fiende som aldrig skall förlåta Er.¹⁶

---

¹² Verardi, Louis. och Botard, Pierre. *Den goda tonen och den sanna belevnheten, säker vägledare inom sällskapslivet och i alla förhållanden*, Stockholm, 1859, s 1-3.

¹³ Verardi, Louis. och Botard, Pierre. s. 12.

¹⁴ Verardi, Louis. och Botard, Pierre. s. 10.

¹⁵ Verardi, Louis. och Botard, Pierre. s. 11.

¹⁶ Verardi, Louis. och Botard, Pierre. s. 59.

Boken summerar det hela själv: ”Med ett ord, var en god människa, men icke en beskedlig människa.”¹⁷

Förutom detta betonas även vikten att läsaren ska noga följa rangordningen i samhället. Boken ger många exempel. Träffar en man sin förman (överordnad) på gatan skall den underordnade lyfta på hatten och inte sätta på den igen förrän förmannen ber honom om det.¹⁸ Förmannen kan, om han vill, räcka fram sin hand för ett handslag men en underordnad skall dock aldrig räcka fram sin hand åt sin förman.¹⁹ En man med låg rang skall aldrig fråga en högt uppsatt person något då de uppvaktar honom, utan de ska vänta med att tala tills det att han inleder en konversation.²⁰ När boken behandlar visiter förklara den att en emottagen visit alltid bör besvaras, så länge rangskillnaden inte är allt för stor. En underordnade kan dock inte kräva att en förman ska besvara visiten.²¹ Boken medger dock att det finns tillfällen då en persons rang inte skall iakttas. Exempelvis råder boken att en god värd bör bjuda alla sina gäster, oavsett rang, på så god mat som möjligt och att maten skall serveras så att det räcker till alla.²²

Boken nämner ordet karaktär vid två tillfällen. Den första gången ordet nämns är tidigt i boken, då läsaren råds att inte göra ett dåligt intryck på barn, vilket skulle leda till en dålig karaktär, då de första intrycken barn får enligt boken aldrig försvinner.²³ Den andra gången ordet karaktär nämns är senare i boken, då boken beskriver en parasits karaktär som ett ämne för skämt.²⁴

Boken behandlar kortfattat negativa arketyper och sätt att vara i samhället, exempelvis att vara en parasit eller att vara fräck²⁵, och avråder ifrån att uppträda på sådana vis. Dessa sektioner är väldigt korta, ofta mindre än en sida. Sektionen om ett ämne, spelandet, är dock flera sidor långt. Boken avråder starkt läsaren från att spela och beskriver spelandet ytterst negativt. I sektionen om spelandet skriver författarna så här:

---

¹⁷ Verardi, Louis. och Botard, Pierre. s. 13.

¹⁸ Verardi, Louis. och Botard, Pierre. s. 30.

¹⁹ Verardi, Louis. och Botard, Pierre. s. 42.

²⁰ Verardi, Louis. och Botard, Pierre. s. 36.

²¹ Verardi, Louis. och Botard, Pierre. s. 71.

²² Verardi, Louis. och Botard, Pierre. s. 20.

²³ Verardi, Louis. och Botard, Pierre. s. 5.

²⁴ Verardi, Louis. och Botard, Pierre. s. 76.

²⁵ Verardi, Louis. och Botard, Pierre. s. 76-78.

Spelet! Spelet som icke blifvit uppfunnet af andra än nöt och bedragare! Spelet, som är civilisationens skamfläck, sedernas mest vämjeliga kräftsår, familjens ruin, ungdomens demoralisation, goda tonens immoralité! Spelet! Ah!²⁶

Boken beskriver spel och salonger som endast passande för den som saknar förstånd, sätt, hållning och god ton.²⁷ Till skillnad från de andra negativa karaktärsdrag och verksamheter som beskrivs i boken, diskuteras spelandet i flera sidor och med en nästan fanatiskt fientlig ton. Trots den negativa beskrivningen som ges i sektionens början ger boken ett antal råd om lämpligt uppträdande vid spelandet. Boken gör det dock tydligt att den anser att spelandet är ett ytterst opassande tidsfördriv; ”Det finnes ingen sannare satts än den: I spel börjar man med att blifva bedragen och slutar med att vara bedragare.”²⁸

”Den unge mannen”

Den andra rådgivningsboken jag kommer att undersöka är *Den unge mannen vid hans inträde i lifvet*, skriven av William Guest. Boken är, som titeln antyder, riktad mot unga män. Boken var ursprungligen skriven på engelska år 1867 men översattes och publicerades i Sverige år 1872. Guests bok och de råd den ger är har en tydlig religiös klang, något som inte bör överraska då författaren är predikant²⁹. I boken bedyras den kristna religionen som det bästa sättet att leva ett gott liv, uppnå karaktär och motstå frestelser.

Enligt Guest är det genom ett kristet sätt som en man kan få ett gott liv. Genom att låta det höga, rena och heliga bli rådande i allt kan komma mannen att bli lycklig. Det enda sättet för en man att uppnå betydelse och ära i sitt liv är, enligt Guest, att vara kristen och bestämt undvika att falla i synd och styggelse.³⁰ Den som tvivlar på Gud kan inte bilda en stor karaktär, då det i tvivel finns svaghet.³¹ Genom hela boken driver Guest ofta hem sin poäng om troende män med metaforer eller exempel. I ett stycke jämför Guest en troende ung man med en icke-troende. Den troende går upp tidigt, ber och bemöts väl av sin familj. Han är försiktig i sitt val av vänner och sluga köpare kan inte bedra honom. Hans förströelser och nöjen är nyttiga och förädlande. Den icke troende släpar sig ur sängen utan bön, långt efter att

---

²⁶ Verardi, Louis. och Botard, Pierre. s. 64.

²⁷ Verardi, Louis. och Botard, Pierre. s. 64.

²⁸ Verardi, Louis. och Botard, Pierre. s. 68.

²⁹ Guest, William. *Den unge mannen vid hans inträde i lifvet*, Stockholm, 1872. Förord.

³⁰ Guest, William. s. 12.

³¹ Guest, William. s. 15.

resten av familjen gått upp. På kvällen förnedrar han unga kvinnor och begår skamliga handlingar.³² I ett annat stycke jämför Guest kristna med icke-kristna;

Af två i övrigt lika begåvade skalder, är den kristne den störste. Af två statsmän förvärfar den kristne det varaktigaste ryktet. Af två artister tager den kristne främsta rummet. Af två köpmän, lika duglige, uppnår den kristne till slut den säkraste framgången.³³

Meddelandet som Guest vill få fram är tydligt: troende män är bättre än icke-troend. En god man är en troende man.

Frestelser, olämplig litteratur, spel, som tärning och biljard, lösaktiga kvinnor och bordeller, menar Guest kan leda unga män att förkasta ett gott liv för ett syndigt. Guest ger ett exempel på hur ett sådant liv slutar:

En ung man, anställd i en handelsbod, blef uppmanad att så tillbringa en natt, som jag nu antydt. Han nekade. ”En sådan trög tok” sade frestaren. ”Vänta, få vi se, hvilken som är den störste token,” sade den unge mannen. Tio år senare låg frestaren död i sin graf, under det den andre förvärfvat för sin bergning och anseende.³⁴

Utöver att vara troende och motstå frestelser, ger Guest även läsaren ett par råd om hur han ska handla med handfast karaktär; han ska vara trogen mot sig själv, genom att inte vackla kring ett beslut, om han är övertygad om att han har rätt. Inget ska rubba ett gott beslut.³⁵ Han ska inte klä upp sig för mycket och försöka göra sig till på gatorna.³⁶ Han ska stå emot tidens frestelser, dock ska han inte gå till extrema längder för att uppnå detta; ”Munklik sträfhets och andäktighet äro sällan dygder.”³⁷ Han ska vara modig³⁸ och sluta sig till andra gudfruktiga, för karaktären bildas efter det sällskap han väljer.³⁹

”Konsten att umgås”

Den tredje rådgivningsboken jag kommer att granska är *Konsten att umgås, eller erforderliga egenskaper hos en yngling för att blifva älskad och högaktad i verlden*. Boken är ursprungligen skriven på ett annat språk men har översatts till svenska. Detta är en ny upplaga av boken, publicerad år 1874. Genom hela boken återkommer ett antal råd: att läsaren ska

---

³² Guest, William. s. 28.

³³ Guest, William. s. 53.

³⁴ Guest, William. s. 5.

³⁵ Guest, William. s. 38.

³⁶ Guest, William. s. 3.

³⁷ Guest, William. s. 40.

³⁸ Guest, William. s. 60.

³⁹ Guest, William. s. 63.

ständigt vara artig, hövlig, försiktig, undvika frestelser och bevara sin karaktär. Dessa betonas ständigt i boken. Läsaren råds konstant att behaga sitt umgänge, att vara hövlig och trevlig.

I bokens inledning råds läsaren att söka behaga sina medmänniskor och att bevara karaktären ren och fri, vilket boken anser är ett grundvillkor för att bli omtyckt av andra människor i livet. Enligt boken är detta den enda sanna grunden för lyckad framkomst i livet.⁴⁰ Vad exakt innebär då att bevara sin karaktär ren?

Boken nämner upprepade gånger att läsaren skall akta sig för att låta sin karaktär smutsas ned. I en sektion om sällskap varnar boken läsaren från att vara för vänlig med människor som bär på ”laster”, alltså alkohol och spelande, då dessa laster ”äro orena, skamliga bihang, som nedsätta, vanära och förnedra karaktären.”⁴¹ Spel, löjliga upptåg, skämt och gyckel är andra tidsfördriv som boken avråder från.⁴² Svordomar har enligt boken heller inget att göra i gott sällskap.⁴³ Boken medger att även den lyckligaste karaktären kommer att ha svaga sidor. Dessa skall enligt boken döljas.⁴⁴ I en senare sektion, som fokuserar på karaktär, råder boken läsaren att vara ytterst försiktig med sitt beteende, att undvika att framstå som orättvis, elak eller trolös, annars kommer de omöjliga kunna skaffa sig någons aktning eller vänskap.⁴⁵ Boken betonar återigen för läsaren att hålla sin karaktär ren;

Utan denna renhet, skall eder karaktär aldrig ega värdighet, och utan en värdig karaktär, skall ni aldrig komma fram i verlden.⁴⁶

Förutom att hålla sin karaktär ren betonar boken även vikten av att försöka behaga. Boken medger att det finns individer som varken söker att behaga men gör heller aldrig något ont och klarar sig någorlunda väl i livet. Enligt boken blir dock sådana människor för eller senare allmänt föraktade.⁴⁷ Att söka att behaga är enligt boken något som alltid är värt att göra och som i någon mån alltid är lyckat; ”*sök att behaga, och ni skall åtminstone till en viss grad lyckas.*”⁴⁸

---

⁴⁰ *Konsten att umgås eller erforderliga egenskaper hos en yngling för att blifva älskad och högaktad i verlden*, Linköping, 1874, s. 1-2.

⁴¹ *Konsten att umgås*. s. 21.

⁴² *Konsten att umgås*. s. 52.

⁴³ *Konsten att umgås*. s. 31.

⁴⁴ *Konsten att umgås*. s. 57.

⁴⁵ *Konsten att umgås*. s. 62-63.

⁴⁶ *Konsten att umgås*. s. 64.

⁴⁷ *Konsten att umgås*. s. 1-2.

⁴⁸ *Konsten att umgås*. s. 3.

Enligt boken är hövligheten en viktig del av att bli omtyckt och väl emottagen i sällskapslivet. En individ skall lyssna på vad som sägs till denne och svara på detta. De skall inte ta en god plats vid ett bord utan att först erbjuda den åt någon annan. De skall helt enkelt försöka ge sitt umgänge så många fördelar de kan.⁴⁹ Förutom att vara hövlig skall man även vara uppmärksam och fokuserad, även om man finner sällskapet man umgås med ointressant, för uppmärksamhet är en viktig del av konsten att behaga och tankspriddhet är oerhört förolämpande.⁵⁰ Enligt boken är dessa synnerligen viktiga för den som vill bli väl bemött;

Höflighet, uppmärksamhet och ömsesidiga uppoffringar ingå lika naturligt i hyfsade folkslags tysta öfverenskommelser som lagar och lydnad äro nödvändiga för att förena regeringar och folk. Den som i det ena eller andra hänseende bryter emot denna öfverenskommelse, förlorar med rätta alla de fördelar, som härflyta deraf.⁵¹

Boken råder konstant läsaren att vara hövlig, uppmärksam och ödmjuk mot andra människor. Läsaren råds att så långt det går undvika tvister och bråk, oavsett vad som än händer. I exempelvis en sektion om diskussioner och bråk, råds läsaren att, om de finner att deras mening strider mot en annans, att försvara den blygt, kallsinnigt och med godhet, även om de är övertygade att de har rätt. Om läsaren märker att deras motståndare blir upphetsad, skall de försöka avsluta dispyten med ett skämt.⁵² Boken råder läsaren att, i umgänge med människor, inte tala om sig själv eller sina angelägenheter;

Framför allt bannlys egenkärleken utur er konversation, och tala aldrig om det, som rör er personligen, eller edra enskilda affärer. Huru intressanta de än kunna vara för er, så äro de tråkiga och tyckas förtretliga för alla andra.⁵³

Inte heller skall läsaren försöka skryta om sina talanger;

Hvilket begrepp ni än har om edra talanger, så gör aldrig parad dermed i sällskap Sök ej, som många göra, att gifva samtalet en vändning, som kan gifva er tillfälle att lysa med dem.⁵⁴

Denna tanke, att läsaren skall vara mycket ödmjuk och hövlig, undvika bråk och konfrontationer, återkommer genom hela boken. Dock menar boken att man inte skall vara för hövlig och artig, men heller inte för djärv. Läsaren verkar hela tiden behöva gå en balansgång emellan de två. I exempelvis sektionen om uppförande emot äldre personer och de av högre

---

⁴⁹ *Konsten att umgås*. s. 4-5.

⁵⁰ *Konsten att umgås*. s. 6, 9.

⁵¹ *Konsten att umgås*. s. 51.

⁵² *Konsten att umgås*. s. 18.

⁵³ *Konsten att umgås*. s. 6.

⁵⁴ *Konsten att umgås*. s. 6-7.

stånd menar boken att ens inträde i ett sällskap bör vara modest men inte blygt, säkert men inte djärvt. Med sina övermän umgås man med vördnad, med sina underlydande utan högmod.⁵⁵ Det skall alltid vara mittemellan, inte för mycket åt det ena eller andra hållet. Denna mening drivs hem igen och igen. I en annan sektion står det;

Hvarje fullkomlighet, hvarje dygd gränsar till någon last, någon svaghet; om man drifver dem öfver vissa gränser, blifva de antingen det ena eller det andra.⁵⁶

”Sättet att vara”

Den fjärde rådgivningsboken som jag kommer att granska är *Sättet att vara, eller etikettens fordringar för herrar och damer. En fullkomlig ledning i sällskapslivet*. Detta är översättning från den sjätte engelska upplagan som utgavs 1879.

Boken betonar starkt vikten av artighet, självbehärskning och viljan att uppoffra för andra människors bekvämlighet. Samtidigt varnar även denna bok läsaren att de inte bör gå för långt i sin iver att behaga.

Boken råder upprepade gånger läsaren att vara artig och ödmjuk. I sektionen om hälsningar råder boken läsaren att de ska vara hjärtliga, artiga, vörtnadsfulla eller tillbakadragen, beroende på omständigheterna.⁵⁷ Samtidigt betonar boken att detta aldrig får bli för extremt. I exempelvis sektionen om hälsningar står det;

En helsning bör aldrig vara för ödmjuk, särdeles till vänner och likar, då den verkliga artigheten ligger uti, att så litet som möjligt besvara sin nästa.⁵⁸

Läsaren ska inte heller vara för verksam eller energisk. Enligt boken är dessa drag förträffliga i rätt sammanhang men tröttande i sällskapslivet.⁵⁹ I exempelvis sektionen om middagar står det;

Till sist: Låt hvar och en af edra gäster njuta sin frihet så mycket som möjligt; för mycken uppmärksamhet blifver besvärlig. Få personer vilja å nyo besöka er, om ert sätt tyckes säga dem; ”se, huru uppmärksam jag är på er minsta önskan.”⁶⁰

---

⁵⁵ *Konsten att umgås*. s. 15-16.

⁵⁶ *Konsten att umgås*. s. 67.

⁵⁷ *Sättet att vara, eller etikettens fordringar för herrar och damer. En fullkomlig ledning i sällskapslivet*. 1879. Stockholm. s. 14.

⁵⁸ *Sättet att vara*. s. 14-15.

⁵⁹ *Sättet att vara*. s. 32.

⁶⁰ *Sättet att vara*. s. 19.

Boken verkar mena att läsaren aldrig skall sätta sig själv i första rummet. Boken berättar för läsaren att den verkliga artigheten är att uppoffra både tid och bekvämlighet för andra.⁶¹ Exempelvis ska man undvika att ofta tala om sig själva, då detta enligt boken är obehagligt.⁶² Dessutom råder boken läsaren att uppta samma vanor som de människor de umgås med.⁶³

Läsaren råds att undvika alla tvister, aldrig häftigt säga emot någon och endast yttra stridiga åsikter i nödfall.⁶⁴ Samtidigt menar boken att läsaren aldrig bör frukta att säga sanningen eller vara rädd för att erkänna att de haft fel;

Frukta aldrig att säga sanningen, att uttala och försvara grundsatser, då någon önskar höra dem, men för dem icke alltid på tungan. Frukta icke heller att erkänna det ni haft orätt, om någon öfverbevisar er derom; detta utmärker ingen svaghet i karakteren, men det bevittnar egenkärlek och envishet, att aldrig tro sig kunna hafva orätt.⁶⁵

Detta tänkande, att läsaren ska vara omåttligt artig och tillmötesgående, är närvarande genom hela boken. Ständigt råds läsaren att vara försiktig, att en balansgång mellan två extremer. Förutom allt som redan nämnts råds även läsaren att visa självbehärskning under alla omständigheter.⁶⁶ Enligt boken kan en person utan självbehärskning aldrig bli en riktig gentleman.⁶⁷ Läsaren bör undvika ”dåliga sällskap” och på så vis inte sätta sin karaktär på för hårt prov.⁶⁸

I slutet av boken betonas även religionens vikt, men det görs väldigt kortfattat, nästan som i förbigående, och tas inte upp igen;

Religionen är en del af oss sjelfva, en del af vårt lif, nödvändig för hvarje dag – och den sanna grunden till all verklig bildning.⁶⁹

”Goda råd till ungdomen”

Den femte rådgivningsboken jag kommer att granska är *Goda råd till ungdomen*, skriven av August Flint och publicerad 1886.

---

⁶¹ *Sättet att vara*. s. 24.

⁶² *Sättet att vara*. s. 8.

⁶³ *Sättet att vara*. s. 7.

⁶⁴ *Sättet att vara*. s. 9-10.

⁶⁵ *Sättet att vara*. s. 31.

⁶⁶ *Sättet att vara*. s. 32.

⁶⁷ *Sättet att vara*. s. 31.

⁶⁸ *Sättet att vara*. s. 32.

⁶⁹ *Sättet att vara*. s. 32.

Enligt boken finns sex medel som kan hjälpa en person att bete sig väl och få ett got liv; lydnad, gudsfruktan, ihärdigt arbete på att förbättra sig själv och avstå från dåliga vanor, verksamhet för Gud och hans församling, sparsamhet och äktenskap.⁷⁰ I boken finns en tydlig religiös ton som genomsyrar varje sektion.

Lydnad är, enligt boken, grunden till all framgång och lycka i livet. Ett dåligt liv ofta är resultatet av ett olydigt sinne. Med lydnad avser dock boken inte bara lydnad mot människor. En person ska lyda människor men boken menar även att de skall lyda Guds ord och lag. På så vis, menar boken, kommer man aldrig finna det svårt att ta sig fram i livet.⁷¹

Boken har en tydlig religiös ton. Boken citerar ofta religiösa texter och personer, samt beskriver Gud och kristen tro väldigt positivt. I exempelvis sektionen om lydnad citeras profeten Samuel.⁷² I sektionen om gudsfruktan beskrivs Gud som ”källan till allt godt för tid och ewighet.”⁷³ Två av de medel som enligt boken skall leda till lycka är relaterade till Gud och religion. I sektionerna som behandlar de andra ämnena nämns Gud och kristendomen upprepade gånger. Boken försöker ständigt driva hem det goda med kristendomen.

Enligt boken borde människor sträva mot att förbättra sig själv. Läsaren råds att samla på sig vetenskapliga och religiösa böcker, vars innehåll boken menar innehåller god kunskap.⁷⁴ Läsaren råds även att undvika fula vanor. Den fulaste vannan är enligt boken starka drycker, som boken beskriver väldigt negativt och uppmanar läsaren att avstå från;

Den förstör husfriden, utsläcker kärleken mellan makar och barn, utarmar och förstör en hvar till både själ och kropp. Derfor, mina unga wänner, stån upp såsom en man mot denna förskräckliga afgrundslast.⁷⁵

Förutom alkohol råder boken läsaren att avstå från tobak, som boken menar är ohälsosamt, svärande, som boken menar är orätt och syndigt, samt att de inte ska vara slösaktiga med tid och pengar.⁷⁶

Äktenskap är enligt boken ett av de viktigaste villkoren för att en person ska uppnå sann lycka och trevnad i livet. Äktenskap beskrivs väldigt positivt i sin sektion. Boken råder dock läsaren att inte hastigt ingå i ett äktenskap med någon bekant, eftersom detta troligen kommer att leda

---

⁷⁰ Flint, August. Goda råd till ungdomen. 1886. s. 8.

⁷¹ Flint, August. s. 8-9.

⁷² Flint, August. s. 8.

⁷³ Flint, August. s. 10.

⁷⁴ Flint, August. s. 11.

⁷⁵ Flint, August. s. 12.

⁷⁶ Flint, August. s. 12-14.

till misshag, oenighet och bitterhet i livet. Den religiösa tonen märks här igen, då boken råder läsaren att överlämna saken till Gud och be honom om ledning, tills de är säkra på sitt val.⁷⁷

Umgänge med kvinnor

De allmänna rådgivningsböckerna

I *Den goda tonen och den sanna belevnheten* ger ett antal råd om umgänge med kvinnor. Boken råder läsaren att alltid vara till hands för kvinnor och visa artighet mot dem. I exempelvis sektionen om promenad till häst råds läsaren att aldrig rida före kvinnan och låta henne bestämma hästarnas lopp, samt att de ska vara ständigt beredda att bistå henne om det skulle bli nödvändigt.⁷⁸ Även under promenad till fots skall kvinnan få bestämma.⁷⁹ Beställer ett sällskap förfriskningar, ska herrarna alltid betala.⁸⁰

I *Den unge mannen vid hans inträde i lifvet* behandlar Guest inte kvinnor i någon större utsträckning. Tidigt i boken ondgör sig Guest över hur unga män förför unga kyska kvinnor och sedan överger dessa. Även här syns den religiösa tonen i boken, då Guest varnar läsaren att män som gjort detta kommer att få en kylig mottagning i livet efter detta.⁸¹

I *Konsten att umgås* uppmanas män att vara vördnadsfulla och uppmärksamma mot kvinnor;

Ni måste alltid tala till dem med vördnad och uppmärksamhet, hvilka edra tänkesätt än äro. Deras kön har rätt till denna aktning, och det är en af anständighetens pligter.⁸²

Boken menar även bestämt att det inte finns några undantag; ”Hvarje man, hvilken han än är, är i samhället skyldig att bemöta ett fruntimmer med aktning.”⁸³ Är en kvinna envis, fåfång, har bristande förstånd, eller något annat, spelar ingen roll, mannen måste acceptera dessa.⁸⁴

I *Sättet att vara* betonas artigheten i umgänget med kvinnor, även om det innebär besvär för mannen. Läsaren råds att alltid vara artig och uppmärksam emot kvinnor och aldrig tala illa

---

⁷⁷ Flint, August. s. 19.

⁷⁸ Verardi, Louis. och Botard, Pierre. s. 32.

⁷⁹ Verardi, Louis. och Botard, Pierre. s. 33.

⁸⁰ Verardi, Louis. och Botard, Pierre. s. 34.

⁸¹ Guest, William. s. 8.

⁸² *Konsten att umgås*. s. 12.

⁸³ *Konsten att umgås*. s. 24.

⁸⁴ *Konsten att umgås*. s. 24.

om dem i sällskap om de inte är närvarande.⁸⁵ Befinner sig en man på en teater ska han, enligt boken, hjälpa en kvinna fram om det behövs och erbjuda henne en plats om det saknas en. Mannen ska helt enkelt alltid tänka på andra först och sedan tänka på sig själv.⁸⁶

I *Goda råd till ungdomen* behandlas tyvärr inte umgänge med kvinnor i någon nämnvärd mening.

”60 Kärleks-Paragrafer”

Den första rådgivningsboken om umgänge med kvinnor som jag kommer att granska är *60 Kärleks-Paragrafer i synnerhet nyttiga för Herrar som vilja göra lycka hos Damerna*. Boken var ursprungligen skriven på ett främmande språk men dess andra upplaga översattes och utgavs 1876.

Boken har en väldigt kylig, pragmatisk och något fientlig. attityd gentemot kärleken, kvinnor och umgänget med dem. Speciellt äktenskapet beskrivs negativt.

Enligt boken är ett grundkrav för att göra sig omtyckt av kvinnor att vara borde varm och kall mot kvinnor. Detta råd ges till läsaren på bokens första sida; ”För att göra sig omtyckt af det vackra könet, bör man i början vara svärmisk, men sedan kall.”⁸⁷ Genom hela boken råds läsaren att vara kylig och hård, då detta enligt boken attraherar kvinnorna. Boken råder exempelvis läsaren att inte le för mycket i kvinnors närvaro, då den menar att ju mer allvarlig en man är, ju mer attraktiv är han för kvinnor.⁸⁸

Samtidigt menar boken att en man bör reta och göra en kvinna avundsjuk, för att på så vis vinna hennes kärlek. Älskar en man en kvinna, ska han enligt boken inte berätta detta för henne. Istället ska han låta henne tvivla, för ju längre hon tvivlar, desto längre kommer hon vilja behaga honom.⁸⁹ När en man lämnar ett sällskap, ska han kyssa varenda kvinna på handen, förutom den han älskar. På så vis ska hon, menar boken, bli avundsjuk och ivrig att återerövra hans kärlek.⁹⁰ Ett annat råd i denna ådra som boken ger är att en man ska gå förbi sin dams fönster varje dag och inte titta in eller hälsa, utan låtsas som om han inte alls tänker

---

⁸⁵ *Sättet att vara*. s. 31.

⁸⁶ *Sättet att vara*. s. 29.

⁸⁷ *60 Kärleks-Paragrafer i synnerhet nyttiga för Herrar som vilja göra lycka hos Damerna*. 1876. Varberg. s. 3.

⁸⁸ *60 Kärleks-Paragrafer*. s. 5.

⁸⁹ *60 Kärleks-Paragrafer*. s. 6.

⁹⁰ *60 Kärleks-Paragrafer*. s. 7.

på henne.⁹¹ Senare i boken betonas svartsjukans vikt för kärleken ytterligare; ”Svartsjuka kan icke bestå utan kärlek, och kärlek icke utan svartsjuka. Den förra är den senares amma.”⁹²

Boken menar att en man måste ”behärska” sin hustru. Om han låter henne behärska honom, kommer hon att mista all aktning och kärlek för honom. Den som slaviskt lyder en kvinnas minsta vink kommer, enligt boken, aldrig bli älskad. Sådana män betraktas enligt boken endast som leksaker av sina kvinnor.⁹³ En man måste också kunna ingjuta rädsla i sin kvinna;

Ett fruntimmer älskar blott den, som -utom kärlek- även vet att ingifva henne högaktning och fruktan.⁹⁴

Boken avråder starkt läsaren från att gifta sig. Den menar att äktenskap är ett ”ondskefullt epigram” på kärleken och endast kommer leda till olycka och skilsmässa.⁹⁵ Boken summerar det hela; ”Äktenskap är likstenen på kärlekens grav.”⁹⁶

”Tillförlitliga anvisningar”

Den andra rådgivningsboken jag kommer att granska är *Tillförlitliga anvisningar och råd för giftaslystna unga män som önska sig en i alla afseenden god, älskvärd och förståndig hustru* skriven av J. R. Liebesheim. Boken är ursprungligen skriven på ett främmande språk men översattes till svenska och utgavs 1878.

I boken beskrivs äktenskapet som ett viktigt krav för att bli lycklig, samt vikten av att vara artig och villig att tillfredsställa. En man måste även bete sig på ett passande sätt för att göra lycka hos kvinnorna.

Tidig i boken betonas äktenskap som ett krav för att bli lycklig. I bokens inledning beskrivs äktenskapet som en av grundpelarna för att man ska kunna leva ett lyckligt liv.⁹⁷ Boken beskriver det hela på följande vis; ”En man utan hustru är lik ett hus utan tak, och en kvinna utan make är som en byggnad utan grund.”⁹⁸ För att umgås med kvinnor bör en man anta ett visst sätt, som han endast kan lära sig av kvinnor. Gör han inte detta, kommer han aldrig

---

⁹¹ 60 *Kärleks-Paragrafer*. s. 8.

⁹² 60 *Kärleks-Paragrafer*. s. 14.

⁹³ 60 *Kärleks-Paragrafer*. s. 13.

⁹⁴ 60 *Kärleks-Paragrafer*. s. 13.

⁹⁵ 60 *Kärleks-Paragrafer*. s. 15.

⁹⁶ 60 *Kärleks-Paragrafer*. s. 15.

⁹⁷ J. R. Liebesheim. *Tillförlitliga anvisningar och råd för giftaslystna unga män som önska sig en i alla afseenden god, älskvärd och förståndig hustru*. 1878. Stockholm. s. 3.

⁹⁸ *Tillförlitliga anvisningar och råd*. s. 5.

lyckas behaga det kvinnliga könet, vad han än gör. Boken ger en del exempel på hur en man bör vara;

En liten anstrykning af qvinligt saktmod, men hvilket för ingen del må öfvergå till omanlig svaghet, - artigheter, hvilka ej få vara så stora, så märkbara, att de väcka uppseende eller föranleda ett större återgåldande, men också ej så hemliga, att de alls icke beaktas eller rent af förbises – små, fina uppmärksamheter, för hvilka knappast låter sig tackas, och hvilka således ej gifva någon rättighet till vedergällning; hvilka synas vara utan alla anspråk, men likafullt blifva förstådda och likafullt tillräknade, [...] ⁹⁹

Detta och mer därtill råds mannen att vara för att lyckas med kvinnorna. Dessutom ska han ha en viss romantisk lyftning, som inte får vara sliskig eller äventyrlig. Han ska vara blyg utan att vara skygg. Han ska även akta sig för att smickra för mycket. ¹⁰⁰ Denna balans, att inte vara för mycket åt det ena eller andra hållet, betonas upprepade gånger.

När en man väl skaffat sig en hustru, ska han enligt boken vara försiktig i umgänget med henne. Under sin smekmånad ska han inte låta ”kvinnans öfvervalde” utveckla sig. Han ska vara konsekvent i sina grundåsikter med sin hustru; vad han en dag begärde, får han inte förkasta dagen efter. Förutom detta ska han undanröja allt om sig själv som kan ge ett ”vidrigt intryckt.” ¹⁰¹

Mannen ska inte vara svartsjuk eller tvivla på sin hustru, då detta enligt boken är den första anledningen till synd. Är hustrun svartsjuk ska mannen uppfylla sina plikter, samt vara försöka bemästra sin förtrytelse. I umgänge med andra kvinnor ska mannen varken vara oförsiktig eller överdrivet återhållsam. Finner han att en kvinna är trevlig, ska han icke förneka detta för sin hustru. Öppenhet är enligt boken det bästa skyddet mot misstänksamhet. Han ska dock inte berömma en annan kvinna för mycket. Han bör ge sin hustru en viss frihet i umgänget med andra män. Han ska inte skämma bort sin hustru men inte neka henne en viss nödvändig förströelse. Boken menar att om hon är en god kvinna, värderar hon sin make högre ju lyckligare hon känner sig, då han är upphovet till denna lycka. ¹⁰²

Skillnader och återkommande råd

---

⁹⁹ *Tillförlitliga anvisningar och råd.* s. 19-20.

¹⁰⁰ *Tillförlitliga anvisningar och råd.* s. 19-22.

¹⁰¹ *Tillförlitliga anvisningar och råd.* s. 36-37.

¹⁰² *Tillförlitliga anvisningar och råd.* s. 38-39.

I denna sektion kommer jag att gå igenom de skillnader mellan rådgivningsböckerna som jag har observerat, samt de råd som upprepade gånger dyker upp i rådgivningsböckerna.

Förutom i *Goda råd åt ungdomen* nämns ordet karaktär i alla av de allmänna rådgivningsböckerna, vilket indikerar att alla författarna ansåg att karaktären var viktig. Varje bok lägger dock inte ner lika mycket tid på karaktär eller på att ge råd om dess skapande och bevarande. *Konsten att umgås* spenderar mycket tid på karaktären och ordet dyker upp upprepade gånger i boken, medan *Den goda tonen*, *Den unge mannen* och *Sättet att vara* alla behandlar karaktären i betydligt mindre utsträckning. Till exempel nämns ordet bara två gånger i *Den goda tonen*.

Något som ständigt återkommer i rådgivningsböckerna är artighet och hövlighet, att sätta andras behov före sina egna. *Den goda tonen* betonar dessa drag, samt vikten av att observera människors rang i samhället. *Konsten att umgås* och *Sättet att vara* betonar bägge vikten av att vara artig och hövlig, medan *Goda råd åt ungdomen* värderar lydnad, mot både andra människor och Gud, väldigt högt. Samtidigt betonar dem att läsaren inte ska vara *för* artig eller hövlig, samtidigt som de inte får vara *för* bryska eller kalla.

Samtliga av de allmänna rådgivningsböckerna råder läsaren att avstå från frestelser, laster och allt de som de anser vara dåligt, som t.ex. spelande, olämplig litteratur, alkohol och svärande, samt att de ska undvika vad böckerna anser vara dåliga umgängen, som parasiter eller prostituerade.

Religionens vikt betonas starkt av två av de fem rådgivningsböckerna, *Den unge mannen* och *Goda råd till ungdomen*. Bägge genomsyras av religion och menar att Gud och den kristna tron är nödvändiga för att man ska få ett gott liv. I slutet av *Sättet att vara* betonas även religionens vikt men detta görs bara i slutet, i en paragraf. Religion nämns inte vid något annat tillfälle i boken. De övriga böckerna behandlar inte religion i någon nämnvärd utsträckning, om ens alls.

I två av de tre böcker som behandlar äktenskap, *Goda råd åt ungdomen* och *Tillförlitliga anvisningar*, beskrivs äktenskap som något positivt, något att sträva efter. I *60 Kärleks-Paragrafer* beskrivs det dock som något väldigt negativt, något som med tiden kommer att göra slut på kärleken mellan ett par. En möjlig förklaring skulle kunna vara att författaren till *60 Kärleks-Paragrafer* hade själv haft negativa erfarenheter med äktenskap eller observerat denna negativa utveckling hos andra par, men detta kan man inte vara säker på.

Sammanfattning och slutsatser

Sammanfattning

I denna uppsatts har jag undersökt sju rådgivningsböcker från perioden 1850-1900. Syftet med uppsatsen har varit att ta reda på vilka råd rådgivningslitteratur från det sena 1800-talet gett män, hur de enligt litteraturen skulle bete sig. Mina frågeställningar har rört vilka allmänna råd getts till män om umgänge med människor i litteraturen, vilka mer specifika råd som getts till män om umgänge med kvinnor, samt vilka skillnader det finns emellan rådgivningsböckerna, dvs. vilka råd som återkommer upprepade gånger i böckerna och vilka råd som sällan dyker upp i litteraturen. Större delen av det som David Tjeder och Eva Björkman observerat i sina undersökningar, har även jag observerat i min uppsatts.

Liksom David Tjeder har jag funnit att rådgivningslitteraturen ofta behandlat karaktären. Dock har jag även funnit att olika böcker och författare spenderar olika mycket tid på karaktären. Vissa nämner karaktär ett fåtal gånger, nästan som i förbigående, utan att gå igenom det mer detaljerat, medan andra behandlar den mycket mer utförligt och återkommer till den genom hela boken.

Tjeder menade att han fann att rådgivningslitteraturen ofta innehöll råd om hur män skulle uppföra sig, hur de skulle tala och bete sig, samt att män enligt litteraturen, måste motstå svagheter och frestelser, som t.ex. spel, alkohol, prostituerade, för att kunna bli riktiga män. Detta har jag också lagt märket till i de böcker som jag har undersökt. Jag har även funnit att saker som svärande, olämplig litteratur och ”dåligt” umgänge ansågs som opassande för en god man. Liksom Tjeder och Björkman har jag också lagt märket till att rådgivningsböckerna ger en stor mängd råd på hur en man bör uppföra sig, hur han ska tala, hur han ska hälsa och mycket annat. Liksom Björkman har jag inte heller lyckats hitta några råd i de böcker jag undersökt som berör uppförandet under högtider.

På ett par punkter skiljer sig dock min slutsats något från Björkmans och Tjeders.

Tjeder gjorde slutsatsen att äktenskap ansågs vara mycket positivt i rådgivningsböckerna. Av de böcker jag har undersökt har jag dock hittat en, *60 Kärleks-Paragrafer*, som ser väldigt negativt på äktenskap och beskriver det som livsfarligt för kärleken. Hur mycket vikt man bör tilldela denna upptäckt kan dock diskuteras. De andra böckerna som behandlar äktenskap

beskrivs mycket positivt och Tjeders doktorsavhandling var på en mycket större skala än denna uppsats. Det är fullt möjligt att denna bok bara är en av få avvikare.

Jag har även funnit att religion kunde vara en betydande del av vissa rådgivningsböcker. Vissa av de rådgivningsböcker jag granskat är genomsyrade av den kristna tron och menar att det är omöjligt att få ett gott liv, medan andra knappt eller aldrig behandlar religion. Det är möjligt att detta beror på att enskilda författare, beroende på deras bakgrund, såg religion som viktigare än andra författare.

Svar på frågeställning

1. Vilka allmänna råd ger rådgivningslitteraturen till män om umgänge med andra människor?

Vad för råd en läsare får i en rådgivningsbok beror till stor del på boken. Dock återkommer vissa råd upprepade gånger. Rådgivningslitteraturen betonar starkt vikten av att vara artig och hövlig när en man umgås med andra människor, att noga observera rang, att vara lydig och till hands, samt att sätta andras behov i centrum. Detta får dock inte gå för långt. Läsaren ska inte vara så artig och ivrig att behaga att han blir som en slav eller tjänare. Litteraturen tycks vilja att läsaren ska gå en balansgång mellan att vara för mycket av vardera, att vara för kall eller brysk och att vara för artig och villig att behaga.

Förutom detta behandlar litteraturen även karaktären och råder läsaren att noga bevara den ren. Dock varierar mängden tid som läggs ner på karaktären från bok till bok. För att bevara karaktären ren måste en man avstå från frestelser och svagheter, som t.ex. alkohol, spelande, svordomar och prostituerade. I vissa av rådgivningsböckerna betonas även religionens vikt. I dessa böcker beskrivs den kristna religionen som ren, god och absolut nödvändig för ett gott liv. Är man inte kristen, har man inte ett bra liv, menar dessa böcker.

2. Vilka specifika råd ger rådgivningslitteraturen män om umgänge med kvinnor?

Råden gällande kvinnor skiljer sig emellan rådgivningsböckerna. Dock menar merparten att mannen ska vara artig, vördnadsfulla och hövlig emot kvinnor, att ständigt vara beredd att bistå dem om det så krävs, utan undantag. Dock ska de inte vara *för* ivriga att behaga. Samtidigt råds män i en rådgivningsbok att vara borde varma och kalla mot de av det kvinnliga könet. De ska även försöka väcka svartsjuka inom den kvinna de önskar sig, då detta enligt litteraturen gör henne ivrig att vinna deras kärlek. De ska också, enligt denna bok, göra sitt bästa för att behärska sin hustrur, annars kommer de att mista deras kärlek.

Merparten av de böcker som behandlar äktenskap menar att äktenskap är positivt för mannen, till och med nödvändigt, att en man *behöver* en hustru. Samtidigt menar en bok att äktenskap är endast negativt, att det med tiden kommer göra slut på kärleken mellan man och hustru.

3. Vilka skillnader finns det emellan rådgivningsböckerna? Finns det vissa råd som återkommer upprepade gånger i böckerna? Finns det vissa råd som sällan dyker upp i litteraturen?

Ett råd som återkommer upprepade gånger i majoriteten av rådgivningsböckerna är att man bör vara omåttligt artig, lydig och hövlig, att ständigt vara till hands för andra människor. Samtidigt menar rådgivningslitteraturen att de inte ska vara för artiga och ivriga att tjäna, då detta enligt litteraturen kan uppfattas som slaviskt eller vekt av omgivningen. Ett annat ofta återkommande råd är att män bör avstå från passioner, frestelser och svagheter, som t.ex. alkohol, spelande, prostituerade och liknande tidsfördriv.

Ett annat återkommande ämne är råd om karaktären. Majoriteten av de allmänna rådgivningsböckerna tar upp karaktären. Dock spenderar varje bok inte lika mycket tid på att behandla karaktären och dess skapande eller bevarande. Vissa går igenom karaktären och vad som bör göras för att bevara den ren utförligt, medan andra nämner den endast ett fåtal gånger och inte behandlar den utöver det.

En notisvärdig skillnad emellan rådgivningsböckerna är den kristna trons vikt. I merparten av böckerna nämns inte religionen i någon nämnvärd utsträckning, om ens alls. Men i två diskuteras dess vikt flitigt. Dessa böcker menar att den kristna tron är enormt viktig för att uppnå ett gott liv och att den som inte anammar religionen kommer finna det svårt att få ett bra liv.

En annan skillnad är synen på äktenskap. Två av de tre rådgivningsböckerna som tar upp äktenskap ser äktenskapet som positivt, till och med nödvändigt för att bli lycklig. Den tredje beskriver dock äktenskapet som väldigt negativt, något som kommer att ta musten ur kärleken mellan man och hustru.

Käll- och litteraturförteckning

Tryckta källor

Verardi, Louis. Pierre Botard. *Den goda tonen och den sanna belevnenheten. Säker vägledare att rätt skicka sig inom sällskapslivet och i alla våra förhållanden*. Översättning från franskan av Lars Aug. Malmgren. 1859. Stockholm. 88 sidor.

Guest, William. *Den unge mannen vid hans inträde i lifvet*. Översättning från engelska av M. Wester Bilder. Publicerades 1867, svenska översättningen 1872. Stockholm. 65 sidor.

Konsten att umgås eller erforderliga egenskaper hos en yngling för att blifva älskad och högaktad i verlden. 1874. Linköping. Ny upplaga. Översättning till svenska av Ernst von Holme. 100 sidor.

Sättet att vara, eller etikettens fordringar för herrar och damer. En fullkomlig ledning i sällskapslivet. 1879. Stockholm. Översättning från den sjätte engelska upplagan. 32 sidor.

Flink, August. *Goda råd till ungdomen*. 1886, Stockholm. 25 sidor.

Åke L-h-m. *60 Kärleksparagrafer för herrar, som vilja göra lycka hos damerna*. 1876, Stockholm.

J. R., Liebesheim. *Tillförlitliga anvisningar och råd för giftaslystna unga män som önska sig en i alla afseenden god, älskvärd och förståndig hustru*. 1878, Stockholm

Litteratur/Annat

David Tjeder, *The power of character: Middle-class masculinities, 1800-1900*, Stockholm, 2003.

Eva Björkman, *Den goda tonen och den sanna belevnenheten: en studie av etikettboks litteraturen under 1800- och 1900-talet*, Lund, 1975.

<https://www.riksdagen.se/sv/Sa-funkar-riksdagen/Fragor--svar/Riksdagens-historia/Nar-avskaffades-standsriksdagen/>